

Як Скоропадський посадив Петлюру і що з того вийшло

Опубліковано: Як Скоропадський посадив Петлюру і що з того вийшло (Д. Шурхало VS П.Гай-Нижник) // Радіо Свобода. – 2022. – 27 січня [Електронний ресурс] Режим доступу: [https://www.radiosvoboda.org/a/yak-skoropadskyy-posadyv-petlyuru-i-shcho-z-toho-vyyshlo/31672781.html?fbclid=IwAR3YxEbw-](https://www.radiosvoboda.org/a/yak-skoropadskyy-posadyv-petlyuru-i-shcho-z-toho-vyyshlo/31672781.html?fbclid=IwAR3YxEbw-RjE2qS3n1-zSfxP329heymOxtiIG8ebmLBjQUupi_ddereiEno)

RjE2qS3n1-zSfxP329heymOxtiIG8ebmLBjQUupi_ddereiEno

Що приносить Україні конфронтація політиків? Про це у програмі «Історична Свобода».

Спостерігаючи за тим, як Петру Порошенку обирали запобіжний захід, зловив себе на думці, що в Україні стала політична традиція: чинна влада намагається притягти до кримінальної відповідальності своїх попередників і, по можливості, запроторити їх за ґрати. Той, хто йде до влади, каже, що «влада злочинна». Ставши сам владою, намагається це довести. Але зазвичай роблять це в такий спосіб, що виникають підстави говорити про політичне підґрунтя кримінального переслідування.

Чимало прикладів у сучасній історії: **Янукович і Тимошенко**; хтось, як **Юхим Звягільський**, тікав за кордон. Але ця традиція значно давніша, і певні аналогії бачимо в гетьманаті **Павла Скоропадського**. Вже писав, що гетьманат – це наша країна невивчених уроків, і деякі речі ми ніби переграємо з інтервалом у 100 років.

Тут не варто проводити прямі аналогії. Павло Скоропадський геть не подібний на Володимира Зеленського, а Симон Петлюра – зовсім інакша особистість, ніж Петро Порошенко. Але що подібне тоді і зараз, то це дуже великий градус антагонізму, неприйняття

політиками одне одного.

Більше про те, як гетьман Павло Скоропадський переслідував ватажків опозиції і що з того вийшло, «Історична Свобода» спілкувалася з істориком Павлом Гай-Нижником.

Історик Павло Гай-Нижник

- Щойно захопивши владу, гетьман Скоропадський і сформований ним уряд ухвалили рішення, що не будуть переслідувати попередників за вже зроблене, але якщо ті ще щось поганого зроблять, то вживатимуть проти них відповідних заходів. Проте деякі діячі попередньої влади відчували себе дуже непевно. Скажімо, очільник Центральної Ради Михайло Грушевський навіть переховувався. Хоча сучасники згадують про це з іронією, бо всі знали, де він переховується, і незрозуміло, для чого він це робив. Але Грушевський все-таки себе непевно почував.

Коли відбувся державний переворот 29 квітня, то жоден лідер колишньої влади не був заарештований. Центральну Раду навіть не розганяли і не зачиняли

Як би ви це пояснили?

- Коли відбувся державний переворот 29 квітня, то жоден лідер колишньої влади не був заарештований. **Центральну Раду** навіть не розганяли і не зачиняли. Туди приходили депутати ще кілька днів, поки не зрозуміли, що все це даремно. Влада ухвалила постанову, що всі будуть вільними. Однак, як ви правильно зазначили, у разі антидержавницьких дій, особливо зв'язок із більшовизмом, їх будуть переслідувати.

Михайло Грушевський після гетьманського перевороту (в помешканні студенток Суличич). Київ. 1 травня 1918 року. Фотолистівка накладом Музею визвольної боротьби

Щоправда, відбувся суд над прем'єр-міністром УНР Голубовичем і військовим міністром Жуковським. Але їх за викрадення банкіра

Доброго судив німецький військово-польовий суд. Їх заарештували до перевороту за причетність до викрадення людини. Тобто це було кримінальне переслідування, хоча це дуже часто намагаються зробити політичним переслідуванням.

- Бо вони з політичних причин банкіра Абрама Доброго викрадали. Там складна історія, про яку варто окремо говорити.

Грушевський втрачав популярність. І робив вигляд нібито його переслідують

Але повертаючись до Грушевського. Чому він себе так непевно почував і робив вигляд чи справді вірив, що він переховується?

– Грушевський думав, що це дасть йому популярності. Тому що він стрімко втрачав популярність. А українці люблять переслідуваних. І він робив вигляд нібито його переслідують. Але при цьому з ним вели перемовини щодо Академії наук, яку він відмовився очолювати, також не бажаючи себе заплямувати співпрацею з владою. Він грав у свою гру. Власне, він грав в опозицію і вже при Директорії, при Винниченкові і Петлюрі.

Гетьман Павло Скоропадський попереду (в чорній шапці) у дворі своєї резиденції. 1918 рік

– До гетьмана Скоропадського одразу постала потужна опозиція, одним з очільників якої був Володимир Винниченко. І от сталася така дивна історія влітку 1918

року – Винниченка арештували і майже одразу звільнили. А для чого арештовувати, щоб одразу звільняти?

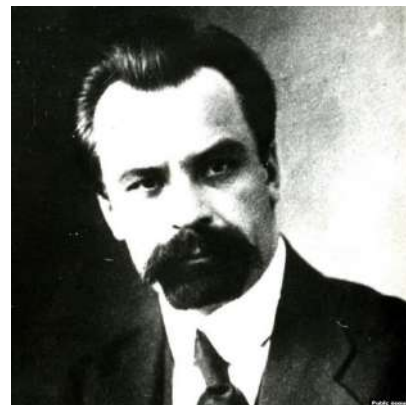
Винниченка 11 липня заарештували люди з Особливого відділу Власного штабу гетьмана. При цьому сам гетьман не був у курсі про його арешт

– Потрібно усвідомити одну річ: Скоропадський втілював нову концепцію розвитку України. Коли ми говоримо про опозицію, то треба розуміти, що всі вони будували соціалістичну республіку. Скоропадський зруйнував докорінно ці плани, і він будував капіталістичну Україну. Відповідно, соціалістичні ватажки, колишні лідери Центральної Ради, були налаштовані категорично проти і вже на другий день після перевороту заявили, що ніколи не співпрацюватимуть з цією «злочинною буржуазною владою».

Відтак була створена коаліція соціалістичних партій проти гетьмана. Винниченко був одним з лідерів цієї опозиції. 11 липня його заарештували люди з Особливого відділу Власного штабу гетьмана. При цьому сам гетьман не був у курсі про його арешт. Його арештував жандармський полковник Майборода, співробітник Особливого відділу.

Володимир Винниченко

Винниченко мешкав тоді під Каневом на хуторі. Там збиралися лідери соціалістів, маскуючись, ніби це збирається просто творча інтелігенція. Але за ним стежили. І коли в них була там під Каневом «сходка», прибув пароплав зі спецслужбістами на чолі з полковником Майбородою, всіх їх накрили і взяли з доказами.

- З доказами чого?

- У Винниченка були вилучені папери, в яких було написано про те, що буде повалено гетьманський режим. І вже було створено підпільний уряд. Тобто був список нового соціалістичного уряду. Саме за цим, власне, і полювали гетьманські спецслужби.

Гетьман дізнався про затримання цього письменника і соціал-демократа на урочистому обіді у своєму палаці. Йому про це розказав міністр закордонних справ Дорошенко. Сам Дорошенко до перевороту був членом партії соціалістів-федералістів. Щоб увійти в уряд, він вийшов з цієї партії. Гетьман не знав про цей арешт. Він покликав міністра внутрішніх справ Кістяківського і спитав, чи це був його наказ. Той сказав, що ні. Після цього було з'ясовано, що за арештом стоїть спецслужба штабу гетьмана.

Тоді начальник штабу прибув до Особливого відділу, де сидів Винниченко, і перед ним були поставлені ці папери. Винниченко сказав: я не знаю, про що мова, я тут ні до чого. Після цього начальник гетьманського штабу повернувся і доповів, що взяли ось такі докази, але не встигли заарештувати Петлюру, Макаренка та інших діячів.

Ціла група міністрів почала тиснути на гетьмана, щоб відпустити Винниченка. І через цей тиск, щоб не було зайвого розголосу, гетьман дав наказ відпустити цього «вискочку й авантюриста». Оскільки не змогли взяти решту цього «кубла заколотників», вирішили відпустити Винниченка, щоб через нього далі стежити за всім ланцюгом подій.

- Натомість інша історія трапилася із Симоном Петлюрою. Він на той час якби очолював асоціацію місцевого самоврядування.

- Він очолював Земський союз.

- Так, система місцевого самоврядування тоді на земствах базувалася. І от він опинився під арештом, де його протримали ледь не до початку антигетьманського повстання.

Головний отаман армії і флоту Української Народної Республіки Симон Петлюра

Проти Скоропадського діяла не лише соціалістична опозиція, а й російська «біла» опозиція

- Петлюру заарештували в ніч на 27 липня 1918 року. Тоді було заарештовано не лише Петлюру, а й цілу низку інших соціалістичних діячів. Крім того, було заарештовано і низку правих російських діячів. Тобто проти Скоропадського діяла не лише соціалістична опозиція, а й російська «біла» опозиція.

Треба розуміти, як діяли соціалісти, зокрема, на чолі з Петлюрою. Ви правильно згадали Союз земств, самоврядування. Здавалося, який воно має стосунок до перевороту.

Кожна опозиція, яка готує переворот, обов'язково має під собою фінансову базу

Однак Петлюра та інші соціалісти через земства налагоджували цілу мережу, задіявши духовенство, сільське вчителство і кооперацію. Було активізовано роботу сільських кооперативів, зокрема через банк «Дніпросоюз», який, до речі, до кінця 1918 року збільшив свої обігові капітали з 5 мільйонів карбованців до 75 мільйонів. Це про те, що кожна опозиція, яка готує переворот, обов'язково має під собою фінансову базу. Також вони контролювали «Український народний кооперативний банк», «Українбанк» так званий. Ще одне джерело фінансування – Всеукраїнський сільськогосподарський кооперативний союз «Централ». Тоді в кооперацію було залучено близько чотирьох мільйонів членів, а це майже 11,5% населення тогочасної України.

Через ці мережі облаштовувалося фінансове обґрунтування, пересилка зброї і так далі. Люди, які не підтримували соціалістів, не отримували кооперативної допомоги. І таким чином через вчителя, бізнесмена-

кооператора і через земські установи ця «машина» діяла набагато швидше, ніж державна бюрократична система. І гетьманські спецслужби це відстежували.

Останньою краплею, що зумовила арешт Петлюри, стала інформація, що соціалісти пішли до німецької військової розвідки, щоб німці підтримали в Україні новий переворот

Останньою краплею, що зумовила арешт Петлюри, стала інформація, що Петлюра та інші соціалісти пішли до німецької військової розвідки, до майора Гасе для того, щоб німці підтримали в Україні новий переворот. Скоропадський прийшов у лють і наказав зробити низку арештів – як правих російських діячів, так і соціалістичних українських діячів. Але німці попередили Петлюру. І коли його заарештували, то не взяли ніяких доказів, тому що він знищив всі папери. Згідно із тогочасним законодавством, Петлюра міг утримуватися у слідчому ізоляторі, кажучи сучасною мовою, до чотирьох місяців. Тобто в цьому контексті закон порушено не було. Однак через чотири місяці йому мали бути висунуті звинувачення.

- Коли в Німеччині вже сталася революція, то німці ультимативно зажадали звільнити Петлюру. Чому німці так жорстко вписалися за Петлюру? Мовляв, або ви його звільняєте, або ми це самі зробимо. Адже Петлюра не був германофілом.

Німці завжди провадили в Україні подвійну політику. Вони вимагали випустити із в'язниці велику кількість більшовицьких терористів, намагалися звільнити Петлюру й інших соціалістів

- Справа в тім, що німці завжди провадили в Україні подвійну політику. Вони вимагали випустити із в'язниці велику кількість більшовицьких терористів, які були заарештовані гетьманськими спецслужбами. Німці намагалися звільнити не лише Петлюру, а й інших соціалістів. Коли є внутрішні чвари політичні, то країну легше контролювати. Власне, сьогодні ми бачимо, як сусідня ворожа держава постійно намагається в Україні робити внутрішні чвари.

У Німеччині велику фракцію в Рейхстазі мали соціал-демократи. А Петлюра і Винниченко були соціал-демократами. Коли почався тиск на

гетьмана щодо звільнення Петлюри, то його начальник штабу пропонував кілька варіантів розв'язання цього питання.

Був варіант, щоб Петлюра в ув'язненні випадково «передчасно помер». Але Скоропадський заборонив так діяти

Зокрема, був і такий варіант, щоб Петлюра в ув'язненні випадково «передчасно помер». Тобто натяк всі зрозуміли. Наприклад, у нього міг би статися серцевий напад або він повісився би. Але Скоропадський заборонив так діяти. Наприклад, товариш Ленін такого не забороняв би, а Скоропадський заборонив.

- При Леніні взагалі був червоний терор і превентивно багатьох розстрілювали.

- Це йдеться про те, який з гетьмана був жорстокий диктатор.

Інша пропозиція була: Петлюру запакувати у вагон і вислати за межі Української держави, зокрема, в ту ж саму Німеччину. Проте Скоропадський і тут заперечив.

Німецькі військові не хотіли в це втручатися, але політичний тиск був надзвичайно високий

Між тим, українські соціалісти відіслали в Німеччину цілу делегацію. Вони зустрічалися з діячами Рейхстагу, які почали вимагати, щоб випустили. Німецькі військові не хотіли в це втручатися, але політичний тиск був надзвичайно високий. Зрештою, 11 листопада в Німеччині проголосили республіку, що ще збільшило вплив німецьких соціал-демократів. Відтак німецьке командування поставило ультиматум: якщо українці не випустять Петлюру з в'язниці, тобто гетьмана, то вони його звільнять самі – силою. Після кількох великих нарад вирішили Петлюру випустити. Де-юре Петлюру звільнили за наказом міністра юстиції В'язлова, якому він дав слово честі, що не братиме участі у заколоті проти Скоропадського. І після цієї обіцянки 12 листопада Петлюру випустили з в'язниці, де він провів майже чотири місяці.

Петлюру звільнили за наказом міністра юстиції В'язлова, якому він дав слово честі, що не братиме участі у заколоті

проти Скоропадського. І після цієї обіцянки 12 листопада Петлюру випустили

Але треба сказати, що коли організовувався протигетьманський заколот, то Петлюру заочно вписаними до складу Директорії на вимогу Січових стрільців.

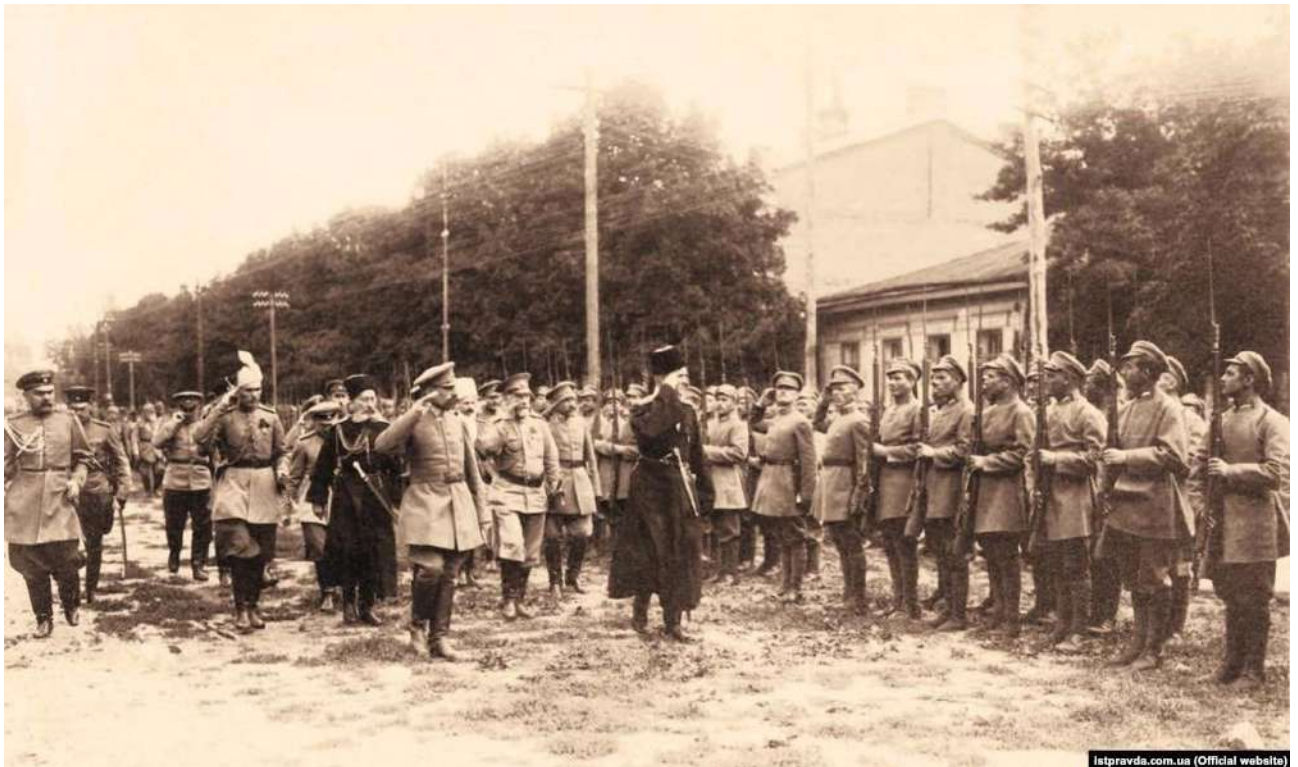
- Зараз, мені здається, слово честі в політиці вже не модно давати. Такими категоріями вже не оперують. А на той час такі моделі поведінки поширені чи непоширені, що даєш слово честі, а через день його порушуєш?

Голова Директорії УНР Володимир Винниченко та член Директорії Симон Петлюра під час молебню з нагоди проголошення Акта Злуки УНР і ЗУНР. Київ, 22 січня 1919 року

Більшовики дали велику суму грошей і зброю. Винниченко запитав у представників Леніна, чи не завдадуть вони удару в спину. Більшовики дали слово честі. В колах соціалістів і комуністів слова мало що важили

- Для кола Скоропадського це було важливо - для офіцерів. Для українських соціалістів це не мало такої ролі. Зрештою, їх теж підставили зі словом честі. Коли напередодні створення Директорії і збройного виступу вони вели перемовини з більшовиками Мануїльським і Раковським. Більшовики дали велику суму грошей і зброю. Винниченко тоді напяму запитав у представників Леніна, чи не завдадуть вони удару в спину. Більшовики дали слово честі і запевняли, що не буде нападу на українську соціалістичну республіку. Але ж ми знаємо, що цей напад відбувся. В колах соціалістів і комуністів слова мало що важили.

Гетьман Павло Скоропадський оглядає сірожупанників. Позаду гетьмана – військовий міністр Української Держави Олександр Рогоза. Київ, Катерининська вулиця, 27 серпня 1918 року

– Як, на вашу думку, з тих подій 1918 року сучасним політикам які варто зробити висновки? На що ви порадили би звернути увагу в тій історичній ситуації?

Коли немає між собою компромісу заради України, коли велике вороже військо стоїть на кордоні, що відбувалося і того часу, це призвело до швидкого завоювання України іноземним вторгненням

– Тут висновок дуже простий і очевидний. Візьміть підручник історії і подивіться: чим закінчилося внутрішньоукраїнське протистояння? Крахом української державності! Тоді різні табори забули про компроміси, забули, що в них повинен бути український державницький світогляд. Різні табори завжди говорять патріотичні речі, не завжди підтверджуючи це діями. Коли немає між собою компромісу заради України, коли велике вороже військо стоїть на кордоні, що відбувалося і того часу, коли намагання узурпувати владу (їдеться як про владу гетьмана, так і головного отамана), спонукали до заколотів – все це послабило українські сили і призвело до досить швидкого завоювання України іноземним вторгненням. Головний урок – це пошук компромісів і національної єдності. Саме політики в цьому відіграють величезну роль.